

а й значно вдосконалює й урізноманітнює діяльність викладача, активізує творчу діяльність студентів, створює належні умови для формування та розвитку в них відповідних компетентностей, покращує засвоєння і відтворення ними отриманої інформації. І хоча всі ці переваги сервісів на якісно новому рівні дають змогу вирішити непрості освітні завдання (починаючи із засвоєння класичних знань та базових істин і закінчуючи вмінням студента орієнтуватися в обраній професії, послуговуватися набутими знаннями під час розв'язання життєвих завдань і саморозвитку в майбутньому), сучасним викладачам необхідно продовжувати пошук модерних методик навчання, опановуючи при цьому інші інформаційні ресурси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобрицька В. І. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вищій педагогічній освіті [Електронний ресурс] / В. І. Бобрицька // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. – К., 2011. – № 16 (2). – С. 35–39. – Режим доступу : <https://goo.gl/aRorVf>.

2. Кислова О. Н. «Дополненная реальность» сквозь призму интернет-практик современного студенчества / О. Н. Кислова // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства : збірник наукових праць. – Харків : ВЦ Харківського націон. ун-ту ім. В. Н. Каразіна, 2014. – С. 351–356.

3. Кислова О. М. Нові медіа як комунікативні технології XXI століття: наслідки мережевізації та інтелектуалізації комунікацій / О. М. Кислова, К. О. Берднік // Соціальні технології: заради чого? Яким чином? З яким результатом : монографія. – Одеса : Одеський націон. ун-т ім. І. І. Мечнікова, 2015. – С. 277–288.

4. Науменко О. М. Основні ознаки комп'ютерно орієнтованого освітнього середовища і шляхи його формування [Електронний ресурс] / О. М. Науменко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – Т. 24. – № 4. – 12 с. – Режим доступу : <https://goo.gl/QUhNQV>.

5. Черных А. И. Виртуальные расширения человека: новые основы культуры и бизнеса [Электронный ресурс]. – Москва : ВШЭ, 2012. – 32 с. – Режим доступа : http://www.hse.ru/data/2012/05/08/1253495185/WP14_2012_04.pdf

Дата надходження до редакції: 22.11.2018 р.

УДК 378.046.091.2:37.014.6

Софія БУХАЛЬСЬКА,

студентка магістратури

Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

Юрій ОЛЕКСІН,

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри суспільних дисциплін

Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

ІННОВАЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

У статті актуалізовано впровадження компетентнісного підходу на засадах людиноцентризму в процес підготовки магістрантів. Розкрито ключові дефініції дослідження: «педагогічна умова», «інноваційно-розвивальне освітнє середовище», «інтерактивні технології», «магістерський рівень вищої освіти», «професійно-педагогічна компетентність». Доведено, що ефективною педагогічною умовою формування

професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти у процесі магістерської підготовки є створення інноваційно-розвивального освітнього середовища.

Ключові слова: педагогічна умова, інноваційно-розвивальне освітнє середовище, інтерактивні технології, магістерський рівень вищої освіти, професійно-педагогічна компетентність.

В статье актуализировано внедрение компетентностного подхода на засадах человекоцентризма в процесс подготовки магистров. Раскрыты ключевые дефиниции исследования: «педагогические условия», «инновационно-развивающая образовательная среда», «интерактивные технологии», «магистерский уровень высшего образования», «профессионально-педагогическая компетентность». Доказано, что эффективным педагогическим условием формирования профессионально-педагогической компетентности будущих преподавателей заведений высшего образования в процессе магистерской подготовки является создание инновационно-развивающей образовательной среды.

Ключевые слова: педагогические условия, инновационно-развивающая образовательная среда, интерактивные технологии, магистерский уровень высшего образования, профессионально-педагогическая компетентность

In the article the implementation of the competence approach on the basis of human-centeredness in the process of master's training was actualized. The key definitions of the research are revealed as following: «pedagogical condition», «innovation and developing educational environment», «interactive technologies», «master's level of higher education», «professional and pedagogical competence». It was found out that effective pedagogical condition of formation of professional and pedagogical competence of future teachers of higher educational institutions in the process of master's training is creation of innovative and developing educational environment.

Key words: pedagogical condition, innovation and developing educational environment, interactive technologies, master's level of higher education, professional and pedagogical competence.

Постановка проблеми. Переосмислення значення вищої освіти за умов інтеграції України у європейське та світове співтовариство неможливо уявити без утвердження погляду на Людину як на найвищу цінність суспільства, без орієнтації на компетентнісний підхід в освітньому середовищі.

«Людина – Освіта – Держава» – це тріада, утворена окремими складовими, які забезпечують функціонування та розвиток життя цивілізації. Освіта творить із людини особистість, а особистість – служить власному життю і державі [1, с. 71]. За таких умов освіта XXI століття спрямовується на людиноцентризм, зокрема ґрунтується на принципах сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу; створення умов для освіти протягом життя; доступності та наступності процесу здобуття вищої освіти [6].

Упровадження компетентнісного підходу як засобу модернізації змісту вищої освіти зумовлює визначення конкретного переліку і змісту компетентностей випускників закладів вищої освіти (далі – ЗВО), які вказані в освітньо-кваліфікаційній характеристиці фахівця; встановлення відповідності базових компетенцій із професійно-орієнтованими дисциплінами; відбору змісту дисциплін, що забезпечить формування і розвиток компетентностей; розробки системи контролю за їх формування [2, с. 86]. Саме це зумовлює необхідність посилення уваги щодо актуалізації проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів ЗВО непедагогічного профілю

у процесі магістерської підготовки, оскільки більшість зі студентів-магістрантів є кваліфікованими фахівцями галузей народного господарства й, водночас, не мають спеціальної психолого-педагогічної підготовки.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема формування професійної компетентності педагогічного працівника вивчається українськими та зарубіжними науковцями (В. Беспалько, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, С. Сисоєва). Окремі аспекти окресленого дослідження, насамперед формування та розвиток професійної компетентності викладача ЗВО, розглядаються у працях низки дослідників: розвиток професійно-педагогічної компетентності викладачів спеціальних дисциплін вищих технічних закладів освіти (С. Демченко); дидактичні умови формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів економіки у процесі професійної підготовки (І. Міщенко); психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю у ЗВО (Т. Поясок); теоретичні й методичні засади педагогічної освіти магістрантів закладу вищої освіти непедагогічного профілю (Н. Мачинська); теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача ЗВО в умовах магістратури (О. Гура); управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи (І. Драч); професійно-педагогічна компетентність викладача вищої школи у контексті тенденцій розвитку сучасної університетської освіти (А. Павко, Л. Курило).

Проте аналіз наукових джерел засвідчує, що проблема професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів ЗВО в умовах магістратури вивчена не в повному обсязі, зокрема не досліджено значимі інноваційно-розвивального освітнього середовища як педагогічної умови її формування в студентів-магістрантів спеціальності «педагогіка вищої школи».

Мета статті – розкрити зміст базових понять дослідження; актуалізувати значимість інноваційно-розвивального освітнього середовища як педагогічної умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів закладів вищої освіти в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу. Істотною складовою професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО непедагогічного профілю в умовах магістратури є психолого-педагогічна освіта, адже їх професійна діяльність інтегрує в собі знання, вміння та навички, поведінкові характеристики й пріоритети за здобутим фахом (виробнича сфера, право, медицина, культура, спорт тощо) та за спеціальністю «педагогіка вищої школи»; здатність до творчого вирішення професійних завдань; саморозвитку, самореалізації у викладацькій діяльності.

У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності [6].

Н. Мачинська, яка досліджує проблему теоретичних і методичних засад педагогічної освіти магістрантів закладу вищої освіти непедагогічного профілю, зауважує, що професійно-педагогічна складова підготовки фахівців в умовах магістратури стала предметом активного дослідження науковців лише із 90-х років минулого століття, що насамперед пов'язано із визнанням у провідних країнах світу (США, країни Західної Європи) значної ефективності компетентнісного підходу у загальній і професійній освіті та визначення місця й ролі інституту магістратури у професійній підготовці майбутніх фахівців. Підготовка майбутніх фахівців в умовах магістратури передбачає формування в магістрантів психолого-педагогічної готовності до здійснення викладацької діяльності в умовах закладів вищої освіти різних типів [8, с. 6].

На основі теоретичного аналізу наукових джерел психолого-педагогічна підготовка студентів-магістрантів розглядається нами як науково-освітній процес оволодіння майбутніми викладачами ЗВО непедагогічного профілю психолого-педагогічними знаннями, вміннями й навичками у процесі вивчення системи професійно орієнтованих дисциплін; формування професійно-педагогічної компетентності; набуття професійно значущих якостей особистості, необхідних для викладацької діяльності.

На сьогодні дефініція «компетентність» є однією із ключових, якою послуговуються у політичній, соціально-економічній, освітянській та інших сферах діяльності. Вона трактується як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [6].

В Енциклопедії освіти термін «професійна компетентність» окреслено як інтегративну характеристику ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця [5, с. 722]. Б. Гершунський зі свого боку означену вище дефініцію трактує як «рівень професійної освіти, досвід та індивідуальні здібності людини, її мотивоване прагнення до безперервної самоосвіти та самовдосконалення, творче відповідальне ставлення до справи» [2, с. 85].

Уперше поняття «професійно-педагогічна компетентність» (педагога за фахом) започаткувала дослідниця Н. Кузьміна, яка визначає «сукупність умінь педагога як суб'єкта педагогічного впливу особливим чином структурувати наукове і практичне знання з метою найкращого вирішення педагогічних завдань» [14, с. 90].

Слід зауважити, що професійна компетентність педагога – це складний комплекс, який містить не лише професійні знання, вміння, навички, готовність до діяльності, а й цілу низку професійно важливих особистісних якостей, як-от: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії та ін. [11, с.13].

Відповідно до проблеми нашого дослідження професійно-педагогічна компетентність майбутнього викладача розглядається як цілісна, органічна характеристика, що відображає рівень інтеграції фахових та психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, професійно значущих якостей особистості,

що забезпечують здатність у майбутньому оптимально здійснювати професійно-педагогічну діяльність у ЗВО непедагогічного профілю.

На нашу думку, ефективними «обставинами, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей» [12, с. 243], є педагогічні умови формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього викладача під час навчання в магістратурі.

У контексті нашого дослідження педагогічні умови передбачають відбір та імплементацію (реалізацію на практиці) інтерактивних технологій навчання дорослих в освітньому середовищі, які забезпечують досягнення студентами-магістрантами необхідного рівня сформованості професійно-педагогічної компетентності.

Накопичений досвід застосування технологій інтерактивного навчання в освіті дорослих переконливо доводить про підвищення рівня інтенсифікації та оптимізації освітнього процесу, що дозволяє студентам ґрунтовно аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до її засвоєння, зробити процес засвоєння та застосування знань більш доступним; поглиблювати розуміння навчального матеріалу завдяки інформаційному обміну між партнерами у ході навчального процесу; навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити свою точку зору, аргументувати і дискутувати; навчитися слухати інших, поважати альтернативні думки; моделювати і розв'язувати пізнавальні, професійні, життєві та соціальні ситуації, збагачуючи таким чином власний досвід; учитися будувати конструктивні відносини в колективі, визначати своє місце у ньому, уникати конфліктів, шукати компроміси, прагнути до діалогу; розвивати навички проектної діяльності, самостійної пошукової або дослідної роботи [9, с. 91].

Сучасні реалії висувають особливі вимоги до створення освітнього середовища, а саме – забезпечення об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти. Це система впливів і умов формування компетентностей особистості та фахівця, а також можливостей для розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні. При цьому освітнє середовище можна окреслити як систему умов існування, формування та діяльності особистості в процесі засвоєння нею певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок, а також умов виховання і навчання особистості [13, с. 234].

Підтвердженням доцільності впровадження компетентнісного підходу на засадах людиноцентризму в процес підготовки магістрантів є твердження В. Кременя про те, що «людство вступило в інноваційний тип прогресу, і освіта має забезпечити розвиток інноваційної людини з інноваційним мисленням, інноваційною культурою, інноваційним типом діяльності. Це зумовлює завдання коригування всього освітнього процесу» [7, с. 3].

Таким чином, представлений нами аналіз енциклопедичних джерел та науково-педагогічної літератури, власний досвід навчання в магістратурі уможливив виявити та обґрунтувати педагогічну умову формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів ЗВО непедагогічного профілю, зокрема створення інноваційно-розвивального освітнього середовища в умовах магістратури.

Інноваційно-розвивальне освітнє середовище – це цілісна система накопичення досвіду та реалізації новітніх ідей та інтерактивних технологій навчання дорослих в умовах магістратури.

Про важливість інновацій в освітньому середовищі наголошує науковець І. Дичківська, котра зазначає, що освітня система, навчальний заклад, педагогічний колектив, педагоги, які ігноруватимуть у своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відставатимуть від суспільних процесів, тенденцій, а й спричинять формування особистості, покоління заздалегідь запрограмованих на аутсайдерські інтелектуальні, духовні, соціальні позиції [3, с.13].

Специфіка психолого-педагогічної магістерської підготовки передбачає необхідність запровадження інтерактивних технологій навчання дорослих, зміст яких містить психолого-педагогічні знання, спрямовані на вирішення проблем, досягнення мети та виконання поставлених завдань професійної діяльності щодо питань організації освітнього процесу; теорії та сучасних технологій навчання; педагогічних методів впливу на особистість; психолого-педагогічних аспектів комунікативної взаємодії; особливості професійно зорієнтованого виховання; методів проведення психолого-педагогічних досліджень тощо.

Створення інноваційно-розвивального освітнього середовища забезпечує організацію діалогічної взаємодії професорсько-викладацького складу та студентів-магістрантів, що сприяє пошуку творчих інновацій, утвердженню пріоритетів академічної доброчесності, дотримання наукової етики та педагогічної деонтології, розуміння себе та оточення, а також структуризації педагогічного процесу на визначній педагогом і студентами солідарній основі; виконання викладачами ролі посередника, консультанта, джерела знань, метою якого є створення для студентів реальних можливостей вибору пізнавальних альтернатив і самореалізації у формі, яка б відповідала рівневі розвитку кожного з них [10, с.72].

Розвивальний компонент освітнього середовища уможливило створення емоційно-мотиваційного механізму надання ініціативи майбутнім викладачам у науково-пошуковій та пізнавальній діяльності; здійснення освітнього процесу в умовах творчої взаємодії та співпраці у системі «студент – викладач», в якій студент виступає у ролі суб'єкта діяльності, а викладач – сприяє розвитку в студентів навичок дослідження, вміння самостійно визначати та вирішувати дослідницькі завдання.

Практика показує, що створення інноваційно-розвивального освітнього середовища як педагогічної умови формування професійно-педагогічної компетентності викладачів досягається шляхом проведення педагогічних лекторіїв, педагогічних читань, семінарів, «круглих столів», вебінарів, навчальних тренінгів, майстер-класів, стажувань, обмінів, професійних екскурсій під координуванням досвідчених науковців-педагогів.

Висновки. На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду вважаємо, що саме в умовах магістратури найбільш якісно здійснюється психолого-педагогічна підготовка майбутніх викладачів закладів вищої освіти непедагогічного профілю.

Створення інноваційно-розвивального освітнього середовища та впровадження інтерактивних технологій навчання дорослих є ефективною педагогічною умовою формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх викладачів.

Подальшого вивчення потребують педагогічні умови окресленої нами проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Биковська О. Освіта як система. Тріада «Людина – Освіта – Держава» / О. Биковська // Рідна школа, 2017. – № 9-10 (вересень-жовтень). – С. 68–73.
2. Бухальська С. Компетентнісний підхід. Теоретичний аналіз ключових дефініцій вищої медичної освіти / С. Бухальська // Нова педагогічна думка. – 2009. – № 2. – С. 84–88.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібн. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Драч І. І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади : монографія / І. І. Драч. – К. : Дорадо-Друк, 2013. – 456 с.
5. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень ; Академія пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
7. Кремень В. Утвердження особистості людини, суспільне єднання й патріотизм – ціннісні орієнтири сучасного глобалізованого світу / В. Кремень // Рідна школа. – 2017. – № 5–6 (травень-червень). – С. 3–6.
8. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : монографія / Н. І. Мачинська ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
9. Олексін Ю. П. Застосування елементів освіти дорослих у професійній підготовці магістрів / Ю. П. Олексін, С. С. Якубовська // Молодий вчений. – 2017. – № 5.1 (45.1). – Травень. – С. 88–92.
10. Павко А. І. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищої школи в контексті тенденцій розвитку сучасної університетської освіти / А. І. Павко, Л. Ф. Курило // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2016. – Вип. 2 (4). – С. 71–73. – (Серія «Педагогіка та психологія»).
11. Професійно-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу : навчальний посібник / за ред. І. Л. Холковської. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2017. – 144 с.
12. Словник-довідник із професійної педагогіки / [авт.-упоряд. А. В. Семенова]. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.
13. Усатенко В. М. Управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу як фактор ефективного освітнього середовища / В. М. Усатенко // Наукові записки Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – 2016. – № 133. – С. 233–236. – (Серія «Педагогічні науки»).
14. Кузьміна Н. В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьміна. – М. : Высшая школа, 1990. – 119 с.

Дата надходження до редакції: 19.11.2018 р.